

Ztvárnění tělesnosti ve slovníku: hledání křehké rovnováhy

Michaela Lišková – Martin Šemelík

DKL 2019

Úvod

- vybrané problémy lexikografického podání tělesnosti ve slovnících, zejména v Akademickém slovníku současné češtiny (dále ASSČ)
 - nadváha/obezita, trávení, sexualita
 - Jazyková tabu pohledem lexikografie (DKL 2018)
 - K lexikografickému zpracování tabuových slov (SaS 2019, s. 39–57)
-

Výběr materiálu, metodologie

- ASSČ a další vybrané slovníky (české, slovenské, německé, anglické)
 - metody metalexikografické analýzy s přihlédnutím k metodologickému aparátu kulturní lingvistiky (stereotyp, proměna jazykového obrazu světa)
-

Nadváha, obezita

- Gender
 - Hodnocení
 - Výklad významu

 - Tematické neologismy
-

Gender

- **ASSČ**
 - **bokatý** příd. expr.
mající široké boky 2 (postranní části těla mezi pasem a kyčlí): *bokatá selka; jsem po mamince bokatá*
 - **břichatý** (2. st. -tější) příd.
1. mající velké břicho 1 (část těla), tlustý: *břichatý chlápek; břichatý tatík ve špinavých montérkách*
 - **bříškatý** (2. st. -tější) příd. zjem.
mající velké vystouplé břicho 1 (část těla): *bříškatý vedoucí prodejny; na turnaji startovali i mírně bříškatí tátové od rodin*
-

Je *baculka* muž?

- ASSČ
 - **baculka** (2. j. -lky, 2. mn. -lek) ž. expr., zprav. zjem.
žena silnější postavy s plnými, kulatými tvary; syn. boubelka: *móda pro baculky; během dvou let se ze mě stala pořádná baculka; z neforemné baculky je dnes elegantní štíhlá dáma*
 - Oponentura: „Řekl bych, že se to užívá i o mužích, on je takový baculka, a o dětech (miminech) mužského pohlaví: Pepíček je náš baculka...“
-

Baculka, baculatka

- podle WS nejčastější kolokace slova *baculka* v synu v7: *sympatický, pěkný, roztomilý, sexy, ztřeštěný* (vše feminina)
 - při hledání slova *baculka* na Googlu se objevila ještě jeho varianta *baculatka*, která je však v naprosté většině doložena v souvislosti s obsahem určeným pro dospělé
 - výraz *baculatka* není doložen v PSJČ, SSJČ ani v ASSČ
-

Hodnocení – pozitivní i negativní

- **ASSČ**

- **cvalík** (2. j. -íka, 3., 6. j. -íkovi, -íku, 5. j. -íku, 1. mn. -íci, 6. mn. -ících) m. živ. <něm.> expr., zprav. zjem. silnější, obtloustlý člověk; syn. cvalda, tloušťík: *nebyl to žádný drobeček, ale spíš mohutný cvalík; na svět přišla pěkná holčička, čtyřkilový cvalík*; přen. *není to žádný malý zvoneček, ale dvaatřicetikilový cvalík*

+ zejména ve spojení s dětmi

- **břicho** břicha (6. j. břichu, břiše, 6. mn. břichách) s., kniž. **břich** břicha, břichu (6. j. břichu, břiše, 6. mn. břiších) m. než.
1. u člověka přední, u zvířat dolní část těla mezi hrudníkem a pánví, v níž jsou uloženy orgány trávicího, vylučovacího a pohlavního systému: ...
nelíbí se mi muži s pivním břichem velkým
-

tlustý: tlustý jako prase / čuně / vepř / svině / bečka / sud / měch / koule / buřt nadměrně, nepříjemně tlustý

- Slovník současné češtiny
 - výklad u jednotlivých komparát se odlišuje, pouze u 3 přirovnání se na dalších místech ve slovníku vyjadřuje nepříjemnost, resp. odpornost
 - zkuste odhadnout, o která z nich se jedná

 - slovníkové údaje je třeba brát s rezervou
-

tlustý: tlustý jako prase / čuně / vepř / svině / bečka / sud / měch / koule / buřt nadměrně, nepříjemně tlustý

- **prase:** být tlustý jak prase = velmi
 - **čuně:** tlustý jako čuně = velmi, **odporně** tlustý
 - **vepř:** tlustý jako vepř = nadměrně, **nepříjemně** tlustý
 - **svině:** -
 - **bečka:** (tlustý) jako bečka = příliš, **nepříjemně** tlustý v pase a v bocích, nemotorný a těžký
 - **sud:** (tlustý) jako sud = velmi tlustý; přejedený
 - **měch:** být (tlustý) jako měch = být velmi tlustý (zvl. v oblasti břicha)
 - **koule:** být (tlustý) jako koule = být nadměrně tlustý
 - **buřt:** tlustý jako buřt = velmi tlustý
-

Jsou baculaté/buclaté/boubelaté tvary příjemné?

- oponentní připomínka, heslo *baculatý*: „Nemýlí se ono **příjemně** s tím, že *baculatý* se používá dost často eufemisticky? Zvážil bych odstranění.“
 - ASSČ
 - **baculatý** (2. st. -tější) příd. expr. (o tělesném vzhledu) mající (**příjemně**) kulaté, plné tvary, trochu obtloustlý; syn. *buclatý*, *boubelatý*: *baculaté* *ručičky*, *tvářičky*; *baculatý* *chlapeček*; *baculaté* *ženy s mírnou nadváhou*; *muž byl baculatější* *postavy*; přen. *baculatá* *dýně*
 - **buclatý**, **boubelatý** – stejný výklad
-

Miss Baculaté křivky 2018

Boubelka?

https://www.idnes.cz/jenprozeny/krasa-moda/jak-by-se-mely-oblekat-boubelky.A190423_221631_jpz-krasa-moda_skld/5

I boubelky mohou být sexy! Stačí se umět správně obléknout

« 5/5

Jennifer Lopez

Jennifer Lopez se pyšní vysportovanou postavou, nicméně je známo, že má výraznější dolní polovinu těla. Tu šikovně ukryla pod černou maxi sukni. Aby postava získala ženskost, sukně je posazena v pase. Třešničkou na dortu je zdobný pásek. Ukázková kombinace, jak z mnohdy zatracované nelichotivé maxi sukně udělat slušivý oděv. Pak už stačí model doplnit o basic tílko v nesmrtelné bílé barvě, about barevné sandálky a získáte perfektní outfit pro ukrytí většího pozadí.

Anglické slovníky

- **plump**
 - *Oxford English D.:* (of a person) rather fat
 - *Merriam-Webster:* having a full rounded usually pleasing form
 - *Chambers D.:* full, rounded or chubby; not unattractively fat
 - *Macmillan D.:* slightly fat, in a pleasant way. This word is often used to avoid saying fat, which is not consider polite
 - *Cambridge D.:* * having a pleasantly soft, rounded body or shape
 - * polite word for fat
-

Neologický doplněk

- **plus size** [-sajz] neskl. příd. <angl.> (o oděvu) větší než obvyklý, nadměrný • (o člověku) mající nadměrnou velikost: *kde seženeš pěkné plus size oblečení?; plus size modelka ukázala své kypré křivky v bikinách*
 - **daň z tuku** publ. daň z nezdravého jídla způsobujícího tloustnutí: *Dánsko zavedlo daň z tuku; Důvodem pro zavádění daně z tuku nebývá pouze starost vlád o zdraví svého lidu, ale především obrovská nákladnost systému zdravotnictví.* [DB 2006]
 - **madla lásky** tuk v pase a na bocích: *můj pas „ozdobila“ madla lásky; splývavý materiál skvěle skryje madla lásky*
-

Tělesnost v oblasti sexuality a zažívání – problémy a tendence

- exemplifikace
 - styl
 - výklad
 - frazémy a gender
-

Tělesnost v oblasti sexuality a zažívání – problémy a tendence

- **Exemplifikace**

- (a) exemplifikace a tabu – exemplární případ **LGWDaF**: bez exemplifikace: *rülpsen, Furz, erbrechen,...* X s exemplifikací: *niesen, schnauzen,...* (různé projevy tělesnosti tabuizovány v různé míře)
 - (b) přílišný „naturalismus“: **ASSČ deflorovat**: *ve starém Egyptě byly panny deflorovány kulem obaleným kusem plátna* (zde vynuceno zásadou exemplifikovat valenci)
 - (c) exemplifikace, o jejíž věcné správnosti lze mít pochyby: **SSSJ masturbovat'**: *většinou sa potřeba m. vracia, keď je človek unavený alebo v napätí*
 - (d) míšení stylů v exemplifikaci: **ASSČ blít**: *bylo mi na blítí, že měla něco s takovým člověkem*
-

Tělesnost v oblasti sexuality a zažívání – problémy a tendence

- **Styl**
- někdy konzervativní, neaktuální značení ve vztahu k mladší generaci mluvčích (typ *ségra*)
- LGWDaF: **Furz** *der, -es, Für·ze; vulg; Gase, die (laut) aus dem Darm durch den After entweichen <einen Furz lassen> || hierzu **fur·zen** (hat) Vi; vulg*

prdět *ned.* (3. mn. -dí; přech. přít. -dě; příd. prdící)

1. (zhrub.) **vypouštět střevní plyny**

hlasitě prdět

2. (ob. expr.) **být k něčemu, někomu naprosto lhostejný, nedbat, nevážit si něčeho, někoho**

Prdím na tebe.

Tělesnost v oblasti sexuality a zažívání – problémy a tendence

- neostrost jednotlivých styl. markerů
 - **ASSČ blít:** *je mi (z toho / něj) na blítí zhrub.*
 - opravdu jen zhrub., nebo už vulg.?
 - Je tato distinkce nutná? (viz OALD, pro obojí marker taboo)
-

Tělesnost v oblasti sexuality a zažívání – problémy a tendence

- Výklad
 - **ASCS: *felace***: forma sexuálního vzrušování muže
 - nepřesné, nedostatečně vymezuje vůči jiným aktivitám
-

Tělesnost v oblasti sexuality a zažívání – problémy a tendence

- **Gender a frazeologie**
 - rozvolňování genderových restrikcí, spíše preference, viz *mít koule (na něco)*, *nasadit někomu parohy* (srov. podrobně Šichová 2017)
 - v dosavadních slovnících přechod od restrikcí k preferencím zprav. nezachycen (lexikografický popis vždy nutně zpožděný X slovníky typu čeština 2.0)
-

Shrnutí

- obecně tendence k určité liberalizaci a otevřenosti (společenský vývoj, postmoderna)
 - zároveň přetrvává ve společnosti i tabu, nověji do hry výrazněji než dříve vstupuje politická korektnost
 - v případě lexikografického zpracování je třeba hledat rovnováhu a kompromis – slovník má sloužit celému jazykovému společenství
 - ne cenzura, ani lákání bulvárnosti
 - jazykový obraz světa se mění – s ním se musí měnit i popis jazyka ve slovníku
-

Děkujeme za pozornost!
